

ТВОРЧИСТЬ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Н.В.Печко

*аспірант Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

У статті розглядається сучасна ситуація моральної культури нашого народу, що склалася та чинники, які впливають на її «розвиток». Також піднімається питання поняття «творчості» як одного з головних компонентів морального виховання особистості.

Ключові слова: творчість, мораль, виховання, моральне виховання, особистість, поведінка, діяльність.

Виховання – проблема вічна. Відколи існує людство, відтоді й дбає про потомство й продовження роду. Від батьків передається генетичний код, рідна мова, матеріальна й духовна культура, що забезпечує прогрес суспільства, наступність і спадковість поколінь. Динамізм повсякденного життя вносить корективи в підготовку до нього. На кожному історичному етапі вихованням доводиться розв'язувати також проблеми, що мають пряме відношення до сьогодення. Отже, постає проблема усунення гострих суперечностей між досягненням багатовікового морально-педагогічного досвіду нашого народу і незадовільним застосуванням його у вихованні дітей. Фактично прогресивні традиції й національні звичаї духовно-морального характеру були приречені на забуття. Аби долати негативні явища, необхідно внести кардинальні зміни у вихованні, а особливо у моральному підростаючих поколінь. Як зазначав І. Кант, «у вихованні криється велика таємниця удосконалення людської природи,... завдяки вихованню людська природа буде розвиватися все краще і... їй можна надати такої форми, яка відповідала б ідеалу людяності» [1, 448].

Якщо ж характеризувати сучасну систему виховання, то вона є розірвана, знівельована, деформована та така, що втратила цілісність. Можна сказати, що одна з причин цього вбачається в тому, що майже на всьому пострадянському просторі й Україні зокрема відбулася різка зміна парадигми освітньої політики.

Слід згадати й про виховання, а особливо моральне. В якому становищі воно на даний момент знаходиться?

На нашу думку, в надскрутному. Моральність – стрижень духовності особистості, в ній сфокусовані й відбиті всі соціальні досягнення, багатство й цінності людського буття. А той морально-психологічний позитив, який нам дістався у спадок від СРСР, щомиті згасає, бо його носії втрачають свої позиції під тиском

нової генерації керівників, вчителів, наставників, кумирів. А стосовно морально-культурних надбань доби державної незалежності України, то вони незначні і є результатом не переваг нашого сучасного економічно-політичного устрою, а швидше відчайдушною реакцією на його антигуманістичну сутність. Дійсно, яка культура поведінки молоді може сформуватися в країні, де людині доводиться відтворювати вельми низькопробні культурні зразки, свідомо знівельовані цінності, – словом все те, що пропонує та нав'язує масова культура, наприклад, оточуючі, тобто мається на увазі певні угруповання, різні молодіжні напрямки, ЗМІ, реклама та ін. Тобто роблячи особистість сучасної людини часто аморальною і відступаючи від моральних цінностей.

Ринкові реалії викликали до життя нові моральні цінності, які багато в чому далекі від принципів дійсного гуманізму. Сучасна провідна українська наукова та політична спільнота сама визначає те, що перетворення суспільної системи змінила моральне підґрунтя, що призвело до втрати почуття людської цілісності, нівелювання загальнолюдського, виникнення моральних парадоксів, моральної «кризи». Зокрема, йдеться про те, що «нашу суспільну атмосферу нині визначають дискомфортні моральні вартості, зумовлені миттєвими настроями, прагненнями людини захиститися від несприятливих обставин, вижити, зберегти своє власне «Я» у світі постійних змін. Немовби тікаючи від потрясінь, людина втратила думати про вічне, випустила зі своїх рук стрижень єдності людської цивілізації» [2, 566].

Те, що було аморальним кілька десятиріч років тому, сьогодні подається як моральний ідеал.

Процес морального виховання здійснюється у взаємозв'язку з інтелектуальним розвитком особистості та формуванням вольових якостей її. У комплексі вони становлять духовну сферу особистості. Якщо виховання розу-

мових здібностей – звернення до інтелекту, то моральних якостей – звернення до серця, бо як вважав Г.С.Сковорода самі по собі знання ще не становлять добро чесності. Єдність розуму і волі, думок, слів і дій – це природне взаєморозуміння.

Моральне удосконалення – головний і центральний акт людської природи: всі інші шляхи удосконалення ведуть до нього і тільки з його допомогою стають досконалістю в повному значенні цього слова. Будь-яке моральне виховання розпочинається з моралі і віри в моральні ідеали. Мораль як форма суспільної свідомості є зводом правил, норм, вимог, які регулюють відносини і взаємодію людей, їх поведінку. Моральність людини позначається на трьох головних сферах її життя: на стосунках з іншими людьми, на її моральному здоров'ї (чисте – нечисте сумління) і на стані її духовного життя, коли людина знаходить або втрачає духовну рівновагу.

Але повинна існувати програма, яка б дала змогу бачити цілісну картину розвитку моральної культури особистості.

Як засвідчує історія, досконалі ринкові відносини і стосунки здатні формувати і культивувати пристойну моральність. Потрібно також зазначити, що сучасна програма морального виховання має складатися з трьох частин.

1. Філософія морального виховання. Така загально теоретична парадигма була створена ще західноєвропейськими просвітниками на рубежі буржуазних революцій XVIII- XIX ст., у Європі і не втратила своєї значущості і до нашого часу. Її формула «всебічно планове виховання впродовж всього життя, та творчий підхід до нього» (Творчість – це щоб людина справді мала всі передумови для того, щоб стати всебічно, і при цьому – гармонійно розвиненою особистістю як духовно, так і фізично). Людина виховується з тією метою, щоб відтворювати та творити.

2. Пропедевтична програма сучасного морального виховання, яка зорієнтована на філософію педагогіки моральності як на кінцеву мету виховного процесу та відбиває рівень, можливості й загальніші завдання формування сучасної української культури морального виховання.

3. Враховує вікові особливості, рід діяльності, місце проживання виховання та яка є скоординованою з попередніми двома програмами педагогічним частинами – галузевої програми морального виховання.

Але не можливо уявити виховання, а в нашому випадку моральне, без творчих засад, хоча Аристотель, який шукав пояснення моральних понять в дійсному житті людей, у розумі людини, доводив, що етичної чесноти не можна навчитися, її можна придбати лише

шляхом діяльності, і вона складається у вигляді звички. Але цю звичку потрібно формувати педагогу застосовуючи різноманітні методи та форми. Основними методами морального виховання можна вважати наступні: етична інформація; моральна оцінка; моральний приклад; проблема та конфліктна ситуація.

Перші три методи забезпечують досягнення певного рівня готовності до вирішення моральних проблематичних ситуацій – вибір мети та способу діяльності. Процес вирішення проблемної ситуації сприяє як засвоєнню моральних норм та принципів, так і реалізації їх у конкретній діяльності.

Метою творчих підходів є прагнення передавати знання та культурні традиції, навчити людину розвиватися як особистість та збільшувати культурну спадщину.

Творчість – здатність, здібність людини, що виникає в процесі праці, створювати (на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу) з наданого дійсністю матеріалу нову реальність, що задовольняє багатоманітність суспільних потреб. Види творчості визначаються характером творчої діяльності (творчість винахідника, організатора, наукова і художня творчість). Творчість це насамперед мистецтво. Тому й слід розглянути поєднання її з мораллю.

Пізнавально-мислительне зіставлення творчості з тим же мистецтвом знаходило і завжди буде знаходити втілення у чисельних теоретичних розвідках та системних дослідженнях, бо ці наріжні феномени людської культури є взаємно корелятивними. Тобто, творчість адекватно зреалізовується у художній формі людської діяльності, а остання у своїй специфіці є творчою за своєю сутністю. Така ж взаємовідповідність існує між творчістю і наукою.

Дещо інша справа – з'ясування взаємобумовленості творчості й моралі. Те, що дійсно творча діяльність людей є моральною, сумнівів не викликає. Більш того, є всі підстави стверджувати: справжня творчість прямо пропорційно зумовлюється справжньою моральністю. Це пояснюється тим, що міра людяності у творчості й моральністній культурі, яка її опосередковує, є однаковими (як сказав би Г.В.Ф.Гегель, творчість є людяністю у формі творчості, а моральність є людяністю у вимірі моральності). Отже, якщо в обумовленості творчості моральністю немає нічого принципово відмінного від її опосередкування мистецтвом, то ситуація змінюється, коли йдеться про насиченість самої моралі принципами й інтенціями творчості. Останнє є проблемою: «чи є і яким чином моральність є формою творчості людей?»

По-перше, на відміну від виокремилась у відносно самостійну сферу людської діяльнос-

ті, вона зосереджена по всім теоремам культури, а відтак, є співприсутньою (О.Г.Дробницький) у всіх них без винятку. У цьому сенсі, так би мовити, мораль «бере участь» у різних творчих соціальних процесах на паритетних умовах. То евристичні спроби мистецтва, політики, права, науки що стимулюють мораль, то, навпаки, мораль творчо упорядковує ті чи інші форми діяльності людей і відповідні їм сфери суспільної відомості і самосвідомості.

По-друге, на відміну від звичаєвості (сукупності звичаїв) та правового законодавства мораль є альтернативно-наказовою системою норм регулювання поведінки людей у суспільстві. Найчастіше у соціальних спільнотах різних рівнів загальності виникають довготривалі потреби, щоб їхні члени за певних подібних обставин вчиняли однотипово (мовиться перш за все про взаємоповагу, дружелюбство, толерантність совісність тощо). Тільки постійне культивування цих та подібних до них добродієностей забезпечує життєдайність та стабільність існування груп, колективів людей та їх чисельних суспільств. Зрозуміло, що чесноти (норми моральної поведінки людей), попри їхню усталеність далеко неоднозначні у конкретних способах своєї реалізації. Стільки різних індивідів, стільки різних життєвих ситуацій, стільки і є різновидів прояву тієї ж добродієвості сумління. До того ж, моральна культура

ні на мить не завмирає, хоча й повільно вона змінюється історично.

Альтернативно-наказова природа нормативності поведінки людей складає основу і окреслює найширші параметри творчості у царині моральності, яка варіюється від незначної нестандартності й оригінальності аж до епохальних діянь, що в усі часи в усіх народів класифікується як героїзм і подвиги. Дійсно, вчиняти не так як усі – це дещо не так як усі (яких зовсім мало), але це і принципово не так як усі (яких дуже багато). Дійсно, вчиняти не так як усі – це і не так як усі у межах еволюційних регіональних подій, але це і не так як усі у вирі кардинальних революційних міжнародних перетворень.

Безумовно, мораль є фундаментальною і глобальною формою людської творчості, яка досягає свого апогею у найвирішальніших фазах людського прогресу. Все те, що сприяє цьому суспільному поступу, є моральним, а відтак – і творчим, як і навпаки: творчим, а відтак – і моральним. Мало ж дослідники пишуть про моральнісну творчість тому, що, як вже зазначалося, вона співприсутня честь скрізь і честь завжди. Ті ж соціальні, економічні, культурні, наукові тощо революції водночас є (а, можна, передусім є) і революціями моральнісними. Моральне виховання починається з перших кроків свідомого життя дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кант И.О педагогике 1803 // Кант И. Трактаты и письма.* – М.: Просвещение, 1980. – 328 с.
2. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття.* – К.: Генеза, 2004. – 219 с.
3. *Новиков Б.В. О гуманизме и антигуманизме.* – К.: ІВЦ «Полтехніка», 2001. – 274 с.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2009 р.

